

prof. dr hab. Irena Kamińska-Szmaj
prof. zw. Uniwersytetu Wrocławskiego

Wrocław 17 VII 2017

**Ocena dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego
dr hab. Ireny Szczepankowskiej
(w związku z wnioskiem o nadanie tytułu naukowego profesora)**

Dr hab. Irena Szczepankowska po ukończeniu studiów swoją pracę zawodową nauczyciela akademickiego związała od 1988 roku z Uniwersytetem w Białymstoku (do roku 1997 Filia Uniwersytetu Warszawskiego). Pracę naukową rozpoczęła od zainteresowań dialektologicznych, pogłębiając swą wiedzę pod opieką naukową wybitnej znawczyni dialektów prof. dr hab. Barbary Falińskiej. Owocem badań gwar polskich stała się rozprawa magisterska (*Gwara mieszkańców wsi Kołomyjka w Łomżyńskim*) oraz rozprawa doktorska obroniona w 1995 r., a opublikowana w 1998 r. (*Nomina attributiva w gwarze łomżyńskiej. Studium leksykalno-słotwórcze*). Poszerzając swój warsztat badawczy, dr hab. Irena Szczepankowska zainteresowała się nowym obszarem badań z zakresu semantyki i pragmatyki językowej, wykorzystując tę wiedzę do badań historycznojęzykowych. Wszechstronną analizę różnorodnych pod względem gatunkowym tekstów polszczyzny osiemnastowiecznej zawarła w monografii *Studia nad polszczyzną epoki stanisławowskiej* (Białystok 2004). Monografia ta jest zapowiedzią kolejnych pogłębionych studiów historycznojęzykowych, koncentrujących się wokół jednej z najstarszych odmian funkcjonalnych polszczyzny. Przedmiotem wnikliwych analiz lingwistycznych z uwzględnieniem różnorodnych narzędzi badawczych stał się osiemnastowieczny „Zbiór praw sądowych” Andrzeja Zamoyskiego. Efektem

tych badań było opublikowanie rozprawy habilitacyjnej *Język prawny I Rzeczypospolitej w „Zbiorze praw sądowych” Andrzeja Zamoyskiego*, cz. I: *Pojęcia prawne*, 342 s., cz. II: *Wypowiedzi normatywne*, 221 s. (Białystok 2004). To obszerne dzieło - ujawniające kulturę prawną badanego okresu i niezwykle wartościowe pod względem metodologicznym - zapewniło dr hab. Irenie Szczepankowskiej uznanie w środowisku naukowym, włączając ją do grona cenionych językoznawców. Tę opinię doskonałego znawcy dialektologii, historii języka i języka prawnego potwierdziła dr hab. Irena Szczepankowska publikacjami naukowymi (w liczbie 27), wśród których znalazły się teksty poruszające również współczesne problemy językoznawcze z zakresu pragmatyki i semantyki. Podsumowując, przedhabilitacyjne dokonania naukowe p. Ireny Szczepankowskiej ugruntowały w językoznawczym środowisku jej pozycję naukową i jednocześnie zamknęły kolejne etapy – w wielkim skrócie wyżej omówione - badań dialektologicznych i historycznojęzykowych.

Ocena dorobku naukowego po uzyskaniu stopnia doktora habilitowanego (lata 2006 – 2016)

Dorobek pohabilitacyjny p. Ireny Szczepankowskiej jest imponujący, zarówno pod względem ilościowym, jak i jakościowym. W ostatnim dziesięcioleciu opublikowała bowiem 36 artykułów (m.in. w takich renomowanych wydawnictwach, jak „Stylistyka”, „Poradnik Językowy”, „Prace Filologiczne”) oraz dwie monografie i ponadto cenną z punktu widzenia przydatności dydaktycznej książkę, omawiającą podstawowe pojęcia z zakresu semantyki i pragmatyki językowej.

W dorobku tym należałoby wyróżnić ważny i owocujący wieloma publikacjami nurt badań skoncentrowany wokół języka urzędowego, a w szczególności prawnego, analizowanego z perspektywy semantyczno-pragmatycznej z uwzględnieniem też narzędzi stylistycznych i tekstologicznych. Tej problematyce poświęciła dr hab. Irena Szczepankowska ok. dwudziestu

artykułów, w których między innymi rozważa takie zagadnienia, jak: problem tłumaczenia dokumentów urzędowych Unii Europejskiej, rolę łaciny w kształtowaniu terminologii prawa polskiego (od XVVI do XVIII w), modalność i negacja w wypowiedziach dyrektywnych, komunikacja prawno-sądowa z perspektywy retoryki, stylistyki i tekstologii. To zaledwie kilka przykładów różnorodnej tematyki podejmowanej przez autorkę. Zwieńczeniem tego nurtu badań jest publikacja książkowa *Dyskurs prawny. Języki, teksty i konteksty* (2016 r.), w której znalazła się część tekstów wcześniej drukowanych oraz nowe ustalenia i wnioski autorki. To cenna publikacja (również dla dydaktyki akademickiej), zawiera bowiem wiele niezwykle istotnych osiągnięć badawczych autorki – znakomitej znawczyni języka prawnego. Każdy z rozdziałów tej książki ukazuje ważne aspekty stanowienia i stosowania prawa, a także jego funkcjonowania w życiu społecznym (w polityce, nauce, literaturze, publicystyce). Książka ta łączy spojrzenie diachroniczne z badaniami dyskursów współczesnych, a różnorodność tematyczna wzmacnia jej walor poznawczy.

Za kolejną ważną pozycję książkowa dr hab. Ireny Szczepankowskiej należy uznać opracowanie podstawowych pojęć z zakresu semantyki i pragmatyki, którego celem było przybliżenie i uporządkowanie wiedzy niezbędnej studentom filologii czy też młodym adeptom nauki. Jest to dla edukacji filologicznej cenne kompendium wiedzy, uwzględniające najnowsze kierunki badań oraz różne metodologie opisu semantycznego języka. Ten rodzaj publikacji podręcznikowej jest, niestety, niedoceniany w dokonaniach naukowych, a przecież przygotowanie takiej publikacji wymaga ogromnej wiedzy oraz umiejętności jej syntetyzowania i przystępnego przekazywania. Ta książka zyskała w środowisku akademickim (wśród nauczycieli i studentów) duże uznanie ze względu na jej walory naukowego ujęcia trudnej językoznawczej wiedzy i przydatność w codziennym trudzie//przyjemności nauczania i uczenia się.

Spośród artykułów dr hab. Ireny Szczepankowskiej opublikowanych po habilitacji warto zwrócić uwagę na te, które są ważnym głosem w dyskusji językoznawców nad współczesnymi problemami metodologicznymi czy nowymi koncepcjami teoretycznymi poszerzającymi pole badawcze lingwistyki. Do takich należy zaliczyć artykuły publikowane w „Poradniku Językowym” (*Między logiką a konwersacją: o zjawisku podwójnej negacji w języku naturalnym*), w „Stylistyce” (*Integracyjny wymiar współczesnej analizy dyskursu w świetle prac językoznawczej szkoły francuskiej; Między scjentyzmem a kognitywizmem: lingwistyka na rozdrożu paradygmatów metodologicznych*) czy w zbiorczych monografiach (*Wyraz jako kategoria prototypowa w opisie lingwistycznym i w świadomości użytkowników języka polskiego*). Kilka pozycji w dorobku publikacyjnym dr hab. Ireny Szczepankowskiej ujawnia jej zwrot w kierunku badań z pogranicza językoznawstwa i literaturoznawstwa. Swoje semantyczne i stylistyczne zainteresowania kieruje w stronę języka pisarzy (Mickiewicza, Miłosza, Szymborskiej). Są to interesujące studia, zaświadczające umiejętność łączenia precyzyjnych analitycznych rozważań z ogólną refleksją oraz determinację - zwieńczoną celnymi spostrzeżeniami - w udowodnianiu przydatności narzędzi semantycznych do badania tekstów literackich.

Warto w tym miejscu wspomnieć o innych formach aktywności naukowej kandydatki do tytułu profesora. Uczestnictwo w życiu naukowym poprzez udział w kilkudziesięciu konferencjach i wygłaszanie na nich referatów to niewątpliwie ważna forma działań naukowych. Ponadto dr hab. Irena Szczepankowska organizowała i współorganizowała wiele konferencji, a także zaznaczała swoją obecność w życiu naukowym, publikując recenzje w czasopismach i opracowując recenzje wydawnicze. Pod jej redakcją naukową ukazała się monografia zbiorowa *Styl a semantyka* (2008). Ważnym obszarem działalności naukowej kandydatki do tytułu profesorskiego jest współpraca recenzencka z kilkoma komitetami redakcyjnymi wydawnictw ciągłych.

Ocena wskazanych najważniejszych osiągnięć naukowych

Wskazana przez dr hab. Irenę Szczepankowską jako najważniejsze osiągnięcie naukowe monografia: *Człowiek – język - wizja świata w poezji Wisławy Szymborskiej. Studia semantyczne* (Białystok 2013) to śmiałe zmierzenie się z twórczością poetycką noblistki, odkrywające – dzięki zastosowanej metodologii – bogactwo treściowe i walory stylistyczno-językowe poezji Wisławy Szymborskiej. Śmiało tym bardziej, że dr hab. Irena Szczepankowska nie tylko wykracza poza swoje wcześniejsze pola badawcze, ale za przedmiot swych analiz wybiera twórczość poetki, na temat której powstało wiele wybitnych dzieł. I do tychże dzieł ze względu na nowatorskie ujęcie i wielowątkowość analiz bez wahania można włączyć ocenianą monografię. Autorka z wielką swobodą wykorzystuje narzędzia semantyki lingwistycznej – zarówno metody analizy logiczno-semantycznej, jak i lingwistyki kognitywnej oraz teorii językowego obrazu świata - do wielopoziomowej i wszechstronnej analizy twórczości poetyckiej. Wchodzenie na teren poezji – pełnej językowych niespodzianek, oryginalnych wizji świata, wielopiętrowych interpretacji, zakodowanych symboli – to niewątpliwie wielkie wezwanie dla lingwisty. I temu wezwaniu dr hab. Irena Szczepankowska nie tylko sprostała, ale i udowodniła, że zachowując wrażliwość na piękno słowa poetyckiego można z niezwykłą precyzją interpretować ukryte w tekstach poetyckich wizje świata, obrazy człowieka i sposoby konceptualizacji zjawisk otaczającej rzeczywistości. Na temat poezji Wisławy Szymborskiej – jak już wspomniałam - powstało wiele cennych opracowań, lecz na ich tle monografię Ireny Szczepankowskiej wyróżnia spojrzenie lingwisty posługującego się narzędziami badawczymi, które pozwalają odkryć semantyczną głębię i finezję poezji, z jej ukrytymi sensami i paradoksami.

W pierwszym rozdziale Autorka, wychodząc od pojęcia kategorii w ujęciu logicznym i lingwistycznym, pokazuje na wybranych przykładach, jak w

poezji Wisławy Szymborskiej zmieniają się granice między kategoriami, w jaki sposób przekraczane są szablony językowe i granice poznania przez zanurzenie poetyckiego słowa w kontekście wewnątrztekstowym, intertekstualnym i pozajęzykowym. Sięgając do semantyki kognitywnej, dr hab. Irena Szczepankowska ujawnia mistrzowskie wykorzystanie przez poetkę metafory jako mechanizmu poznania i kreowania świata. W kolejnym rozdziale monografii Autorka skupia się na właściwościach zaimków, na ich funkcjach sensotwórczych, szczegółowo analizując różne ich rodzaje i pokazując, jakie bogactwo konotacji semantycznych niesie ta - wydawałoby się tak mało pojemna znaczeniowo - kategoria wyrazów. Szczegółowo przeanalizowana przez Autorkę *poezja zaimków* zadziwia bogactwem odkrytych sensów i odniesień poetyckich, a przede wszystkim ukazuje ich niezwykle rolę w twórczości Wisławy Szymborskiej, która te niepozorne leksemy umieszcza w starannie dobranym kontekście semantyczno-pragmatycznym, by dopełnić lub podważyć ich utarty, schematyczny sens. Również w rozdziale trzecim zatytułowanym *Wisławy Szymborskiej gramatyka przestrzeni mentalnych* Irena Szczepankowska, wykorzystując narzędzia analizy semantycznej (w tym koncepcję *lingua mentalis* Anny Wierzbickiej), pokazuje wagę prostych pojęć w twórczości noblistki, a zwłaszcza takich uniwersalnych kategorii, jak m.in. modalność, negacje, presupozycje, konstrukcje alternacyjne. W czwartym rozdziale, wykorzystując teorię językowego obrazu świata, Autorka zawarła wiele ciekawych wniosków wynikających z rekonstrukcji obrazu człowieka zawartego w wierszach Wisławy Szymborskiej. W tej części pracy poetycka wizja człowieka została ukazana w aspekcie pojedynczego (jednostkowego) człowieka i zbiorowości ludzkiej. Autorka monografii wyodrębnia fasety (m.in. wygląd, organy ciała, narządy zmysłów, fizjologia), za pomocą których uporządkowała biologiczny i kulturowy aspekt cielesności obecny w poetyckim obrazowaniu. Takie kategorie, jak *człowiek*, *ciało*, *dusza*, umiejscowione na tle zjawisk natury i kultury, pozwalają Wisławie Szymborskiej zaznaczyć swój

dystans do stereotypowych twierdzeń, do powielanych frazesów. Zastosowane przez Irenę Szczepankowską narzędzia badawcze pozwalają to zderzenie utrwalonych w świadomości społecznej standardów semantycznych z indywidualnymi, poetyckimi konotacjami semantycznymi odkrywanymi w wierszach poetki nie tylko pokazać, ale i szczegółowo opisać zastosowane mechanizmy językowe. W podsumowaniu przytoczę słowa Ireny Szczepankowskiej: „Medytacje nad poezją Wisławy Szymborskiej to frapująca podróż intelektualna, otwierająca przed badaczami wiele dróg, którymi mogą oni podążać zgodnie z indywidualnymi wyborami i predyspozycjami” (s. 307), do których dodam, że wraz z autorką monografii można poznać różne ścieżki i gościńce tej frapującej podróży.

Ocena osiągnięć dydaktycznych, zwłaszcza w zakresie opieki naukowej i kształcenia młodej kadry

Do osiągnięć dydaktycznych dr hab. Ireny Szczepankowskiej należy zaliczyć jej dużą aktywność w dostosowaniu dydaktyki uniwersyteckiej do wymogów - ciągle poszerzanej o nowe specjalności - edukacji polonistycznej i do oczekiwań studentów. Uwzględniając nowe nurty badań i tendencje do interdyscyplinarnego poszerzania wiedzy studentów, kandydatka do tytułu profesorskiego przygotowała autorskie programy nauczania, które realizowała na różnych stopniach i specjalnościach edukacji uniwersyteckiej. Prowadząc seminaria magisterskie, wypromowała czterdziestu pięciu magistrów. Pełni też obowiązki opiekuna prac doktorskich, przy czym jedna z uczestniczek seminarium doktorskiego w 2015 r. obroniła pracę doktorską, a druga ma otwarty przewód. Warto też podkreślić, że dr hab. Irena Szczepankowska recenzowała trzy prace doktorskiej i tyle samo rozpraw habilitacyjnych. Do jej osiągnięć dydaktycznych należy zaliczyć – wspomniane wcześniej – opracowanie podręcznikowe *Semantyka i pragmatyka językowa. Słownik*

podstawowych pojęć z zadaniami i literaturą przedmiotu (Białystok 2011). Z kolei o jej głębokim i przemyślanym stosunku do edukacji uniwersyteckiej świadczy artykuł: *Polityka edukacyjna Unii Europejskiej w obszarze szkolnictwa wyższego – z polskiej i polonistycznej perspektywy* (w: *Polonistyka wobec wyzwań współczesności*, t. II, red. S. Gajda, I. Jokiel, Opole 2014).

Ocena działalności organizacyjnej i popularyzującej naukę

Do ważnych organizacyjnych zasług dr hab. Ireny Szczepankowskiej należałoby zaliczyć czteroletnie kierowanie Zakładem Współczesnego Języka Polskiego UwB oraz uczestnictwo w pracach wielu komisji instytutowych, wydziałowych i uniwersyteckich. Ponadto kandydatka do tytułu profesora jest członkinią Komitetu Redakcyjnego rocznika naukowego „Białostockie Archiwum Językowe” oraz Rady Naukowej serii wydawniczej „Białostocka Kolekcja Filologiczna”. Ważnym obszarem jej aktywności naukowej i popularyzatorskiej jest udział w Zespole Języka Prawnego przy Radzie Języka Polskiego PAN. Dr hab. Irena Szczepankowska popularyzuje naukę poprzez otwarte wykłady dla mieszkańców Białegostoku, Łomży, dla studentów w Wilnie, a także poprzez uczestnictwo w konkursach i debatach promujących wiedzę o języku i kulturę prawną.

Konkluzja końcowa

Podsumowując wyżej sformułowane w kolejnych fragmentach recenzji bardzo pozytywne oceny, stwierdzam, że bogaty i wartościowy merytorycznie dorobek naukowy, znacznie powiększony po habilitacji zasługuje na uznanie i profesorski awans. Dr hab. Irenę Szczepankowską wyróżnia konsekwentne rozwijanie warsztatu badawczego, duża aktywność w opanowywaniu nowych obszarów językoznawstwa, a zwłaszcza wzbogacanie go o nowe teorie i ważne tematy. Droga naukowa kandydatki do tytułu profesorskiego, prowadząca od

rozważań problemów historycznojęzykowych do zagadnień współczesnej lingwistyki, świadczy o dojrzałości naukowej i szerokim spojrzeniu na uprawiany obszar badań. Jej prace są znane i cenione w kręgach językoznawczych, w szczególności wśród znawców języka prawnego, ale też i semantyki oraz języka pisarzy. Monografię *Człowiek – język - wizja świata* bezspornie należy uznać za oryginalne i wybitne dzieło naukowe. Pozytywną ocenę dorobku naukowego uzupełniają osiągnięcia dydaktyczne, organizacyjne i popularyzatorskie. Wszystkie dokonania dr hab. Ireny Szczepankowskiej pozwalają bez żadnych wątpliwości **wnioskować o nadanie jej tytułu naukowego profesora. W mojej ocenie dr hab. Irena Szczepankowska wypełnia wymagania stawiane osobom ubiegającym się o tytuł profesora, określone w art. 26. ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki.**

Wrocław 17 VII 2017

Irena Kaminiecka-Szmaj